

**OCHIQ KON ISHLARIDA AG‘DARMA HOSIL QILISH
TEXNOLOGIYASI.**

*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika
universiteti Olmaliq filiali 3F-21YOKI guruh talabasi*

Sulxonov Diyorbek I.

sulxonovdiyorbek2@gmail.com

Kalit so‘zlar: foydali qazilma, puch tog‘ jinslari, ekskavator, konveyer transporti, temir yo‘l transporti, avtomobil transporti, ichki ag‘darma, tashqi ag‘darma, yarus balndligi.

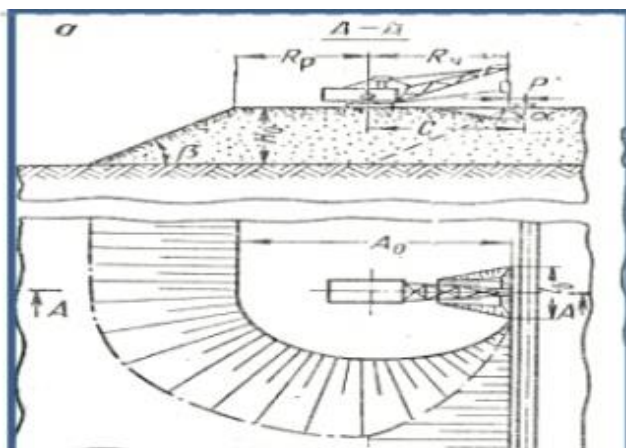
Annotatsiya: maqolda ochiq kon ishlarida ag‘darma hosil qilish, temir yo‘l transporti orqali, konveyer transporti orqali, avtomobil transporti orqali ag‘darma hosil qilish, ag‘darma yarusi balandliklari haqida so‘z yuritilgan.

Ochiqkon ishlari natijasida qazib olingan qoplovchi jinslarni va nokonditsion hisoblangan foydaliqazilma to‘planadigan joyga ag‘darma deyiladi. Ularni joylash bilan bog‘liqbo‘lgan texnologik jarayonga ag‘darma hosil qilish deyiladi. Ag‘darmalarning karyer konturiga nisbatan joylashuviga qarab ular ichki va tashqi ag‘darmalarga bo‘linadi. Agar ag‘darma karyer konturi ichkarisida joylashgan bo‘lsa ichki ag‘darma, tashqarisida joylashgan tashqi ag‘darma deyiladi. Turg‘unligi bo‘yicha –doimiy va vaqtinchalik ag‘darmalarga bo‘linadi. Ag‘darma o‘z konstruksiyasiga ko‘ra kon massasi uyumi hisoblanib, bir necha qatlamdan (yarusdan) iborat va planda noto‘g‘ri shaklga ega to‘g‘ri burchakka yaqin bo‘ladi. Qazib chiqarilgan qoplovchi jinslar qayta ishlov beruvchi va qurilish sanoatining xom ashyosi yoki nokonditsion foydali qazilma hisoblangan hollarda ag‘darmalar alohida (navlarga bo‘lib) joylashtiriladi. Bunda har xil turdagi kon jinslari bir-biriga qo‘shilib ketmasligi, bir-biriniyopib qo‘ymasligi zarur. Natijada ag‘darma uchastkalarga bo‘linadi. Har bir uchastka

atrofida birinchi yarusdan to oxirgi yarusgacha bir xil turdagi tog'jinsi joylashtiriladi. Temir yo'l transportida –ekskavatorli (mexanik kurakli, abzetserli), plugli va buldozerli ag'darmalar, konveyer transportida esa, ag'darmaga tog'jinlarini joylashtirishda konsolli ag'darma hosil qilgichlar qo'llaniladi.

Hozirgi kunda avtomobil transporti qo'llanganda ag'darma hosil qilishda buldozerlar qo'llaniladi. Avtosamosvallar vaqtinchalik yo'lda qaytib oladi va orqaga harakat qilib to'kish joyiga keladi. Yuk ko'tarish quvvati nisbatan katta bo'lmagan avtosamosvallarni bo'shatish ag'darmaning yuqori brovkasidan 1-2,5 m masofada amalga oshiriladi. Bunda to'kiladigan jinlar bir qismi bevosita ag'darma qiyaligi ostiga yumalab tushadi. Tog'jinlari avtomobil transporti bilan tashilganda ag'darma ishini harakterlovchi asosiy parametrlari quyidagilardan iborat: butun ag'darma va ag'darma uchastkasi frontining uzunligi, uchastkalar soni, ag'darma balandligi, ag'darma avtomobil yo'lini siljitish qadami, yuklash davomiyligi va ag'darma uchastkasini tayyorlash, buldozer ishining hajmi va berilgan ish

hajmi uchun kerakli buldozerlar soni.

14.3 – rasm. Avtomobil transporti qo'llanilganda draglayn yordamida ag'darma hosil qilish konstruksiyasi.
 R_p – bo'shatish radiusi;
 R_{ch} – cho'michlash radiusi;
 N_o – ag'darma pog'onasining umumiy balandligi;
 l_b – qabul qiluvchi bunker uzunligi;
 R – rels yo'li uzunligi bo'yicha tog'jinsi bo'shatish uzunligi;
 A_o – ag'darmani o'tish kengligi

Ekskavatorli ag'darma hosil qilishda jinslar sostavdan bo'shatilgandan so'ng ag'darmaga joylashtirish mexanizmlari sifatida mexanik kovushlar, draglaynlar va ko'p cho'michli ag'darma ekskavator-abzetserlardan foydalaniladi. Ag'darmada mexanik kovushlarni qo'llashning yutuqlari: odatda zvenolarga bo'lib kranlar yordamida jinslar bushatiladigan yo'llarni siljitishning kam mehnat talab etishi; ag'darmali tupikning ish unumdorligining yuqoriligi; ag'darmalarni turli sharoitlarda, shu jumladan botqoqliklarda joylashtirish. Asosiy kamchiligi -qimmat turuvchi ekskavatorlar bilan ekskavatsiyalanganda qarzning oshishi.

Buldozerli ag'darma hosil qilishda jinslarni ag'darmaga joylashtirish quvvati katta buldozerlar yordamida amalga oshiriladi. Boshlang'ich to'kilma hosil qilingandan keyin temir yo'llar ag'darma brovkasidan 4-5 m masofada yotqiziladi. Yo'l satxidan 1,5-2 m pastda ishchi maydon yaratiladi. Bu maydonda jinslar dumpkarlardan to'kiladi keyinchalik esa, buldozerlar yordamida ag'darma qiyaligiga joylashtiriladi. Bu maydonning minimal kengligi buldozerning qaytib olishi uchun yetarli bo'lishi kerak. U buldozer ishi sxemasiga bog'liq bo'lib 7-8 m ni tashkil etadi. Qabul qiluvchi maydonning uzunligi taxminan ikkita sostav uzunligiga teng bo'lishi kerak. Maydon ag'darma qiyaligi tomonida uncha katta bo'lmagan qiyalikda joylashtiriladi. Sostav bir joyda turgan holda yoki distansion boshqarish orqali bajariladi. Rotorli ekskavator kabi ishlaydigan uzluksiz ishlaydigan ekskavatorlar qo'llanilganda konveyer orqali ag'darma hosil qilinadi. Albatta bu iqtisodiy samarador va unumdorlik yuqori bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI.

Erkaboeva S. I., Sulxonov D. A. QAZILGAN BO'SHLIQNI TO'LDIRIB QAZISH TIZIMI //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 1342-1344.

Erkaboeva S. I., Sulxonov D. A. QAZISH TIZIMINI TANLASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR //JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 204-206.

Turg'unov F. F., Zuxritdinov D. X. ANGREN KON BOSHQARMASIGA QARASHLI RUDA SHAXTALARDA MUSTAHKAMLASH VOSITALARDAN FOYDALANISHNING SAMARALI USULI //IMRAS. – 2024. – T. 7. – №. 1. – C. 591-612.

Turg'unov F. F., Zuxritdinov D. X. YOSHLIK-1 KARYERI MISOLIDA RUDA ZAXIRASINI QAZIB OLIHDA HOSIL BO'LGAN NOGABARIT BO'LAKLARNI ELEKTR ZARYAD USULI BILAN MAYDALASH ASOSLARI //IJODKOR O'QITUVCHI. – 2024. – T. 4. – №. 37. – C. 74-81.

Davron Z. et al. SHAXTA SUVLARIDAN FOYDALANISHDA ENERYIGA SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULI //PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION. – 2023. – T. 1. – №. 6. – C. 11-14.